

फादर दिब्रिटो – कृतिशील साहित्यिक

नामदेव
गपाटे

लेखक वाराणसी (उत्तर प्रदेश) येथील काशी विद्यापीठ
येथे मराठीचे प्राध्यापक आहेत.

namanirala@gmail.com

मराठी साहित्याला ख्रिस्ती धर्मिय साहित्यिकांची मोठी परंपरा लाभली आहे. ही परंपरा फादर स्टिफन्स यांनी १६१६ लिहिलेल्या 'ख्रिस्तपुराण'पर्यंत मागे नेता येते. जन्माने इंग्रज असूनही त्यांनी मराठी भाषेचा खूप आदर सत्कार केल्याचे आपण पाहतो. 'जैसे हरळामाजि रत्नकिळा/कि रत्नांमाजि हिरा निळा/ तैसी भाषामाजि चोखळा/भाषा मराठी' अशाप्रकारे त्यांनी मराठी भाषेचा गौरव केला आहे. मोल्सवर्थ यांनी केलेली मराठी-इंग्रजी भाषेच्या शब्दकोशाची निर्मिती असेल किंवा बाबा पद्मनजी यांनी लिहिलेली 'यमुना पर्यटन' ही कादंबरी असेल या दोन्ही कृतींना मराठीतील पहिलेपणाचा मान जातो. मराठीचे कोशवाङ्मय आणि व्याकरणाचा पाया रचण्यामध्ये ख्रिस्ती लेखकांचे महत्त्वपूर्ण योगदान राहिले आहे. रेव्ह. गार्डन हॉल यांच्या 'लेकरांची पहिली पोथी' (१८१८) या ग्रंथाचा विशेष उल्लेख करावा लागतो. धर्मप्रसाराच्या हेतूने अनेक ख्रिस्ती लेखकांनी बायबलचे मराठीत भाषांतर केल्याचे आपण पाहतो. रेव्ह. विल्यम कॅरी यांनी अनुवाद केलेल्या 'मॅथ्यूजचे शुभवर्तमान' या ग्रंथाला मराठीतील पहिल्या बायबल अनुवादाचा मान जातो. त्याचबरोबर पंडिता रमाबाई, बा. ना. आठवले, रेव्ह. विल्यम मिचेल आणि फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांनीही बायबलचे अनुवाद केले आहेत. याठिकाणी रेव्ह. ना. वा. टिळक आणि लक्ष्मीबाई टिळक यांनी लिहिलेल्या 'ख्रिस्तायन' या ग्रंथाचादेखील आवर्जून उल्लेख करावा लागतो. गेल्या चारशे वर्षांहून अधिक काळापासून चालत आलेल्या या ख्रिस्ती साहित्यिकांच्या परंपरेचा उचित सन्मान या परंपरेचे वाहक असलेले फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांना ९३व्या अ. भा. म. साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष करून केला गेला. त्यांची अध्यक्षपदी निवड झाल्यामुळे समाजकंटकांकडून त्यांच्यावर टीका झाली. ही टीका भाषेला धर्म चिकटल्यामुळे झाली. उपासना धर्म आणि साहित्यधर्म यांच्यातील अंतर समजून न घेतल्यामुळे हा वाद निर्माण झाला.

फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांनी साहित्य, अध्यात्म, धर्म, समाज आणि पर्यावरण या क्षेत्रांमध्ये नेहमीच कृतिशील सहभाग नोंदवला. हरित वसईच्या रक्षणासाठी उभारलेला पर्यावरणवादाचा संघर्ष असेल किंवा पाणी प्रश्नासाठी महिलांच्या आंदोलनाचे केले नेतृत्व असेल, यातून त्यांच्यातील कणखर व निर्भय आंदोलकाचे दर्शन घडते. त्याचबरोबर 'सुबोध बायबल'च्या निमित्ताने त्यांनी बायबलच्या केलेल्या रूपांतरणांतून त्यांचे धार्मिक कार्य अधोरेखित होते. 'महाग्रंथ : सुबोध बायबल (नवा व जुना करार)', 'परिवर्तनाचा धर्म', 'ओअॅसिसच्या शोधात', 'नाही मी

एकला', 'तेजाची पाऊले', 'सृजनाचा मळा' आणि 'अनाहत ख्रिस्त' या ग्रंथांमधून त्यांनी स्वतःमधील ललित साहित्यिकाला अजमावले आहे. फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांच्या साहित्याच्या केंद्रस्थानी माणूस आहे. त्यांचा उपासनधर्म ख्रिस्ती असला तरी आचारधर्म माणुसकी हाच आहे. म्हणूनच माणसासोबत ते झाडा-पेडांची लढाई रस्त्यावर उतरून लढताना दिसतात. साहित्य, समाज, धर्म आणि अध्यात्म या क्षेत्रांमध्ये कार्य करणाऱ्या फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांचे २५ जुलै २०२४ रोजी निधन झाले. त्यांच्या जाण्याने ख्रिश्चन धर्म आणि अन्य जातीधर्म यांच्यातील संवादाचा सेतू निखळल्याची भावना आहे. ख्रिश्चन धर्मांमध्ये फादर या पदवीस खूप महत्त्व आहे. फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो हे फादर असूनही धार्मिक कार्यापेक्षा ललित लेखन, वैचारिक मंथन आणि पर्यावरणासाठी रस्त्यावर लढली गेलेली लढाई या गोष्टींमुळे जास्त परिचित आहेत.

बायबलचे सुबोध मराठी भाषेत रूपांतर करण्यामागे फादर दिब्रिटो यांचा निव्वळ धर्मप्रसार करण्याचा हेतू नव्हता. बायबल हा केवळ ख्रिश्चन लोकांना प्रेरणा देणारा ग्रंथ नसून ती संबंध मानवजातीच्या मुक्तीसाठी लढणाऱ्या एका महामानवाची जीवनगाथा असल्याचे ते मानत होते. जगाच्या सर्वच धर्मातील महामानवांनी येशूच्या या जीवनगाथेतून प्रेरणा घेतल्याचे आपण पाहतो. आपल्याकडे महात्मा गांधी, विनोबा भावे, रमाबाई रानडे आणि महात्मा फुले यासारख्या अनेक सुधारकांनी बायबलमधून प्रेरणा घेतल्याचे संदर्भ त्यांच्या साहित्यातून आढळतात. त्यामुळे त्यांनी मराठीमध्ये रूपांतरित केलेल्या बायबलकडे धर्मप्रचारापेक्षा एक वाङ्मयीन कृती म्हणून पाहणे आवश्यक आहे. या ग्रंथाकडे समस्त मानव जातीवर प्रभाव टाकणाऱ्या या ग्रंथाच्या माध्यमातून फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांनी दोन समाजांमध्ये व धर्मांमध्ये सांस्कृतिक सेतू बांधण्याचे कार्य केले, या दृष्टीने पाहणे आवश्यक आहे. कारण त्यांची धर्माविषयीची भूमिका ही सर्वधर्म सहानुभावाची होती. त्यांची माणसाच्या वर्गीकरणापेक्षा

साहचर्यावर श्रद्धा होती. म्हणूनच ख्रिश्चन धर्माच्या स्वीकारानंतरही ते दुसऱ्या धर्माचा, धर्मग्रंथांचा आणि लोकांच्या धार्मिक श्रद्धांचा तेवढाच आदर करताना दिसतात. हा सहानुभावाचा दृष्टिकोन स्वीकारल्यामुळेच ते पंढरपूरच्या वारीत आणि ज्ञानोबा-तुकोबांच्या साहित्यात रमू शकले. ते कित्येक ठिकाणी मराठी संत साहित्य आणि मराठी संत परंपरेतून आपण प्रेरणा घेत असल्याचे सार्वजनिक व्यासपीठावरून सांगताना दिसतात. त्यांच्या साहित्यातूनही संत साहित्याबद्दलचे त्यांचे प्रेम आणि आस्था दिसून येते. केवळ ख्रिश्चन असल्यामुळे हिंदू समाजकंटकांकडून त्यांच्यावर टीका झाली असे नाही तर वारी आणि संत साहित्य यांच्याशी असलेल्या जवळीकीमुळेही त्यांना आपल्या स्वतःच्या धर्मातील समाजकंटकांकडून टीका सहन करावी लागली. या टिकेला आणि संघर्षाला साहित्यिक म्हणून फादर पुरून उरले. त्यांनी साहित्यिक म्हणून कुठेही विचारांशी तडजोड करण्याची भूमिका घेतली नाही.

'सुवार्ता' मासिक हे फादर दिब्रिटो यांच्या जीवनातील महत्त्वाचे पान होते. महाराष्ट्रातील मोठ्या आंदोलनातील छोटी पत्रिका अशी 'सुवार्ता'ची महती आहे. 'सुवार्ता'ची सुरुवात १९५५पासून झाली असली तरी त्याच्या संपादनाची जबाबदारी दिब्रिटो यांच्याकडे १९८३पासून आली. त्यापूर्वी या मासिकाचे स्वरूप ख्रिस्ती धर्माच्या प्रचाराचे होते. दिब्रिटो यांनी त्याच्या संपादनाची जबाबदारी स्वीकारल्यानंतर या मासिकाचे संपूर्ण स्वरूप बदलून टाकले. त्यांनी या मासिकाच्या माध्यमातून समाजप्रबोधन करणारे अनेक उपक्रम राबवले. त्याचे प्रचारकी स्वरूप बदलून त्याला वाङ्मयीन स्वरूप दिले. त्यामध्ये कवितेचे स्वतंत्र सदर सुरू केले. 'सुवार्ता'च्या माध्यमातून ख्रिस्ती विचारवंतांबरोबरच अन्य धर्मिय विचारवंतांनादेखील त्यांनी व्यासपीठ उपलब्ध करून दिले. यातून अनेक धार्मिक, राष्ट्रीय, पर्यावरणीय व वाङ्मयीन विषयावर सकस चर्चा घडून आल्या. 'सुवार्ता'च्या संपादकीयांमधून त्यांनी अनेक सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, शैक्षणिक समस्यांवर

मतप्रदर्शन व मार्गदर्शन केले. हे मासिक आजही महाराष्ट्राच्या आध्यात्मिक आणि सांस्कृतिक विकासामध्ये महत्त्वाचे योगदान देत आहे. 'सुवार्ता'चा वसईच्या सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, सांस्कृतिक, वाङ्मयीन घडामोडींतील हस्तक्षेप पाहता हे मासिक १९५५पासून आजतागायत वसईच्या सामाजिक, राजकीय व सांस्कृतिक चरित्राचे कृतिशील साक्षीदार आहे. पंचवीस वर्षांहून अधिक काळ फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांनी 'सुवार्ता'ची धुरा वाहिली. या काळातील फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांचा विविध सामाजिक चळवळीतील सहभाग पाहता व 'सुवार्ता'चे चळवळीतील हस्तक्षेप पाहता 'सुवार्ता' व फादर यांचे नाते परस्परांना सबळ करणारे असल्याचे दिसते. हे माध्यम हाताशी असल्यामुळेच फादर वसईतील वेगवेगळ्या सामाजिक चळवळींना इतकी ऊर्जा देऊ शकले. म्हणूनच मराठी भाषेपासून अकारण दुरावलेल्या ख्रिस्ती समाजाला मायबोलीच्या स्नेहबंधाने सर्व मराठीभाषक समाजाशी बांधण्याची काम 'सुवार्ता'ने केले, या शब्दांत पु. ल. देशपांडे यांनी 'सुवार्ता'च्या कार्याचा गौरव केला आहे.

'सुवार्ता'च्या माध्यमातून दिब्रिटो यांनी अनेक समकालीन प्रश्नांवर बोट ठेवले. त्यांनी १९९३ साली 'हिंदुत्व हेच राष्ट्रीयत्व आहे का?' हा नाताळ विशेषांक प्रसिद्ध केला. या निमित्ताने त्यांनी महाराष्ट्रातील वेगवेगळ्या विचारवंतांमध्ये या विषयावर चर्चाही घडवून आणली. या अंकातून त्यांनी भारतीय राजकारणाचे केंद्र धार्मिक ध्रुवीकरणकडे कसे झुकत चालले आहे, या ज्वलंत प्रश्नाकडे लक्ष वेधले आहे. संविधानानुसार भारत हे सेक्युलर राष्ट्र आहे. तरीही हिंदुत्वाच्या प्रश्नावर निवडणुका लढवून त्या जिंकल्या जात आहेत. धर्माच्या नावावर भारतीय समाजाचे ध्रुवीकरण होत आहे. त्यामुळे भारताच्या एकतेला आणि अभंगतेला धोका निर्माण झाला आहे. धर्म आणि राजकारण यांच्यातील संबंधाविषयीचा प्रश्न ऐरणीवर आला आहे. अल्पसंख्य समाजामध्ये भीतीचे वातावरण पसरले आहे. (नाही मी एकला, पृ. १४४)

१९९३चा काळ म्हणजे बाबरीविध्वंसाचा आणि हिंदू एकीकरणाची पार्श्वभूमी लाभलेला काळ होता. या काळात त्यांनी अल्पसंख्यांक समाजाच्या मनातील जी भीती बोलून दाखवली ती वर्तमानात किती गडद होत गेली हे आपण पाहतोच. त्याचबरोबर 'सुवार्ता'च्या व्यासपीठावर दिब्रिटो यांनी 'धर्मचर्चा' (नाताळ १९८७), 'वसुंधरेचे भवितव्य' (नाताळ १९९०), 'धर्म तारक की मारक' (नाताळ १९९०), 'जागतिकीकरणाचे धोरण' (नाताळ २०००), 'शोध श्रद्धेचा' (नाताळ २००५) या विभिन्न विषयावर जे परिसंवाद घडवून आणले, त्यातून केवळ मराठी समाजाचेच नव्हे तर संपूर्ण भारतीय समाजाचे मार्गदर्शन झाले आहे. या परिसंवादासाठी त्यांनी निवडलेले विषय आणि चर्चेत सहभागी झालेले विचारवंत यांची जंत्री पाहिली असता त्यांची सामाजिक प्रश्नांची समज किती व्यापक होती हे लक्षात येते. या परिसंवादांमध्ये यू. म. पठाण, रा. भि. जोशी, ग. प्र. प्रधान, विजय तेंडूलकर, वसंत पळशीकर, छाया दातार, पुष्पा भावे, रावसाहेब कसबे, मा. गो. वैद्य, चंद्रशेखर धर्माधिकारी, प्रकाश बाळ, दुर्गा भागवत, डॉ. बाबा आढाव, नरेंद्र दाभोळकर आदी विचारवंतांनी सहभाग नोंदवला होता. गेल्या पन्नास वर्षांतील महाराष्ट्राच्या वैचारिक जडणघडणीतील या विचारकांचे योगदान लक्षात घेता दिब्रिटो यांनी 'सुवार्ता'च्या माध्यमातून जी ज्ञाननिर्मिती चालवली होती, तिचे महत्त्व आपल्याला समजून येते.

मराठी साहित्यक्षेत्रातील त्यांच्या योगदानाचा विचार केला असता 'सुवार्ता'मधून केलेल्या स्फुटलेखनापासून त्याची सुरुवात झाली. ललित लेखनाबरोबरच अनुवादाच्या क्षेत्रामध्ये त्यांनी महत्त्वाचे योगदान दिले. बायबलच्या केलेल्या सुबोध रूपांतरणाबरोबरच 'द वे ऑफ द पिलग्रीम' या ग्रंथाचा 'पथिकाची नाममात्रा' या नावाने त्यांनी केलेला अनुवाद प्रसिद्ध आहे. या अनुवादाच्या निमित्ताने एकोणिसाव्या शतकातील एका अनामिक यात्रेकरूचे आत्मनिवेदन त्यांनी आपल्या सुरस शैलीत मराठी वाचकांसाठी उपलब्ध करून दिले आहे.

त्याचबरोबर त्यांनी 'गिदीयन' या नाटकाचा 'कृतघ्न' नावाने केलेला अनुवादही प्रसिद्ध आहे. फादर होण्याच्या प्रक्रियेमध्ये यांनी जो अभ्यासक्रम पूर्ण केला. या अभ्यासाच्या निमित्ताने त्यांनी तर्कशास्त्र, धर्मशास्त्र, नीतिशास्त्र, भारतीय व पाश्चात्य तत्त्वज्ञान अशा अनेकविध ज्ञानशाखांचा अभ्यास केला होता. इंग्रजी, लॅटिन, संस्कृत व मराठी भाषांवर त्यांचे प्रभुत्व होते. त्यांनी बरेच दिवस गोंगावच्या संत पायस कॉलेजमध्ये मराठी व धर्मशास्त्राच्या अध्यापनाचे कार्य केले होते. त्यांच्या सामाजिक, आध्यात्मिक आणि वाङ्मयीन कार्यांवर त्यांच्या या विद्वत्तेची छाया दिसून येते.

'ओर्सेसिसच्या शोधात' हा त्यांचा ललित लेखांचा संग्रह १९९६ साली प्रसिद्ध झाला. त्याची २०१९मध्ये विस्तारित आवृत्ती प्रसिद्ध झाली आहे. या संग्रहामधून दिब्रिटो यांनी वेगवेगळ्या निमित्ताने निरनिराळ्या देशांतून केलेली परिक्रमा व त्या दरम्यान त्यांना आलेले अनुभव यांचे चित्रण आले आहे. या ललित लेखांच्या माध्यमातून त्यांनी वर्ण, वर्ग, राष्ट्र आणि संप्रदाय यांच्या पलीकडे जाऊन माणूस शोधण्याचा आणि त्याच्याशी संवाद साधण्याचा प्रयत्न केला आहे. १९९६चा काळ हा प्रामुख्याने जागतिकीकरण, खाजगीकरण आणि उदारीकरणाच्या स्थिरस्थावर होण्याचा काळ आहे. संपर्क साधनांच्या उपलब्धतेमुळे जग खूप जवळ आले आहे. विविध संस्कृतींचे एकमेकांच्या जवळ येण्याने नवे सांस्कृतिक अभिसरण तयार होण्याचा हा काळ आहे. हा काळ आणि ही सांस्कृतिक अभिसरणे त्यांनी या संग्रहातून शब्दबद्ध केली आहेत. आशियाई देशातील लोकांचा युरोपीय देशातील रोजगार नोकरीच्या निमित्ताने वाढलेला वावर आणि त्यातून युरोपीय लोकांच्या एका गटामध्ये सांस्कृतिक आक्रमणाची वाढलेली भीती या लेखांमधून अधोरेखित झाली आहे. दुसऱ्या महायुद्धानंतर युरोपीय देशांमधील घटलेले तरुणांचे प्रमाण आणि बांगलादेश, पाकिस्तान आणि श्रीलंका या आशियाई देशातील वाढती बेरोजगारी या परिवर्तनामागे कारणीभूत

असल्याचे ते सांगतात.

आठ बांगलादेशी तरुण एका पर्यटन बसच्या डिकीत लपून परदेशी निघाले असता जर्मनीमध्ये डिकी उघडली असता श्वास गुदमरून त्या आठही लोकांचा मृत्यू झाल्याची करुण कथाही त्यांनी सांगितली आहेत. त्यांच्या लेखनाला आंतरराष्ट्रीय पातळीवरील घटनाप्रसंगांचे संदर्भ लाभले आहेत. दुसऱ्यानं आपल्याशी जसं वागावं असं आपणास वाटतं तसंच आपण त्यांच्याशी प्रथम वागलो तर कुणाचा जाच होत नाही. अशा छोट्या छोट्या वाक्यातून दिब्रिटो मानवतावादाची पेरणी करताना दिसतात. ते म्हणतात, पृथ्वी सर्वांची आहे. सर्वांचा तिच्यावर हक्क आहे. त्यामुळे कुणाला कुठेही जाऊन काम करण्याचा आणि वास्तव्य करण्याचा अधिकार आहे. यासारख्या विधानांमधून त्यांचा 'वसुधैव कुटुंबकम्' हा दृष्टिकोन दिसून येतो. राष्ट्र आणि राष्ट्रीयत्व या संकल्पना अस्तित्वात आहेत तोपर्यंत आणि राष्ट्रीय अस्मितेचे प्रश्न उभे आहेत तोपर्यंत 'वसुधैव कुटुंबकम्' विचार स्थापित होण्याची शक्यता त्यांना वाटत नाही. या सर्वांच्या पुढे जाऊन सामाजिक सहानुभवाचे धडे घेण्याची गरज त्यांना वाटते. कारण संस्कृती संकरातूनच सौंदर्याची निर्मिती होत असते.

जीवनाच्या विचारपूर्वक वाटचालीसाठी आपण जगलेल्या गतकाळाचे सिंहावलोकन करणे आवश्यक असते अशी फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांची धारणा होती. या गरजेतून त्यांनी 'नाही मी एकला' ही आत्मकथा लिहिली. या आत्मकथेतून त्यांचा जीवनाकडे बघण्याचा उदार व उदात्त दृष्टिकोन दृग्गोचर होतो. त्यांच्या वाट्याला लहानपणापासून अभावाचे जीवन आले असले तरी जीवनाबद्दल कमालीची कृतार्थता त्यांच्यामध्ये असल्याचे दिसून येते. ते समाजातील आणि निसर्ग सृष्टीतील घटकांबद्दलची कृतज्ञता आपल्या आत्मकथनातून बोलून दाखवतात. "कसा विसरू मी दुग्धपानाला, चिऊकाऊच्या घासाला, कनेरीला? कसा विसरू मी अंगाईगीतांना, पाळण्याला, मऊशार मातीला? कसा विसरू मी चांदण्याला, उन्हाला, दवबिंदूना? कसा विसरू मी तांब्या

बैलाला, मोती कुत्राला, मनी मांजरीला? कसा विसरू मी जलाला, जंगलाला, जमिनीला? अवघे आकाश उपकाराने मेघ बनून माझ्यावर बरसत आहे, त्या वर्षावात मी चिंब भिजत आहे, प्रसंगी कुडकुडत आहे कसा होऊ उतराई? कुणा कुणाचा?” (मी नाही एकला, पृष्ठ क्र. ०८) या ठिकाणी आपले जीवन कोणकोणत्या निसर्गतत्वांनी उपकृत झाले आहे ते दिब्रिटो यांनी अधोरेखित केले आहे. निसर्गतत्वांच्या ऋणाबद्दल ते कृतज्ञताभाव बाळगतात. आपल्याला लाभलेले जीवन ही थोड्या प्रमाणात काळजीपूर्वक तज्ज्ञांच्या निगराणीखाली बाग तर पुष्कळसे आपले आपणच वाढणारे रान असल्याचे ते सांगतात. थोडक्यात त्यांच्या वाट्याला आलेले जगणे हे एकरेषीय नसून त्याला जीवनानुभवाचे अनेक पदर लाभले होते हे त्यांच्या या आत्मकथेतून दिसून येते. या ठिकाणी त्यांच्या स्वभावात जी ईश्वराबद्दल व सृष्टीबद्दल श्रद्धा दिसते ती श्रद्धा आपल्याला अक्षर ओळख नसलेल्या आपल्या माता-पित्यांकडून प्राप्त झाल्याचे त्यांनी सांगितले आहे.

‘अनाहत ख्रिस्त’ या ग्रंथांमधून दिब्रिटो यांनी वेदनेच्या अंगांने ख्रिस्त समजून घेण्याचा प्रयत्न केला आहे. दिब्रिटो हे फादर म्हणजेच धर्मगुरू होते ख्रिस्ताचे बायबलमधील विचार त्यांनी अंगीकारले होते. वसईसारख्या सर्वधर्मीय समाजात जन्म झालेला असल्यामुळे त्यांनी अन्य धर्मीय संस्कारही पचवले होते. तरीही त्यांच्या ऊर्जेचा मूलस्रोत येशू ख्रिस्ताची निर्भय जीवन कहाणीच होती. अशा निर्भयतेतूनच ख्रिस्त आपल्याला परिपूर्ण आनंदाकडे घेऊन जाईल, अशी त्यांची श्रद्धा होती. येशूच्या वाट्याला आलेली वेदना आणि या वेदनेला सामोरे जाताना त्यांनी अवलंबलेली निर्भयता अधोरेखित करणे हाच मुख्य उद्देश दिब्रिटो यांच्या ‘अनाहत ख्रिस्त’ या छोटेखानी चरित्राचा आहे. वेदनेचा प्रेषित या दृष्टीने त्यांनी प्रभू येशूचे हे चरित्र रेखाटले आहे. दुष्ट शक्तींच्या सम्राटांविरुद्धात लढता लढता धीराने आणि निर्भयपणे वधस्तंभावर चढणारा येशू त्यांना अनाकलनीय आव्हानासारखा वाटतो. ज्याचा

त्याचा क्रूस ज्याने त्याने वाहावा लागतो, हा येशूने आपल्या शिष्यांना दिलेला मंत्र त्यांनी स्वतःच्या जीवनातही अंगीकारला. टाकीचे घाव सोसल्याशिवाय देवपण येत नाही असे आपण म्हणतो, परंतु या चरित्राच्या माध्यमातून दिब्रिटो यांनी प्रत्यक्ष देव बनून जो पृथ्वीवर अवतरला, त्यालाही हे घाव चुकले नाहीत असेच म्हटले आहे. दिब्रिटो यांनी ‘अनाहत ख्रिस्त’मधून पॅलेस्टाईन भूमीत जन्मलेल्या येशूच्या कहाणीचे मराठीकरण केले आहे. बायबलमधील मूळ आशयाला जराही धक्का न लागू देता त्यांनी येशूच्या चरित्रात मराठी रंग भरले आहेत. त्यामुळे त्यांचा येशू मीठ-भाकरी खाताना दिसतो. त्याचबरोबर स्वभावाने अत्यंत धार्मिक असलेली आणि नेहमी मंदिरांना भेट देणारी विधवा स्त्रीही त्यांच्या या ग्रंथात दिसते. या मराठीकरणामुळे भूमी, भाषा, धर्म, संस्कृती सर्वच भिन्न असलेल्या मराठी वाचकांना आपलेसे करण्यात त्यांना यश आले आहे.

फादर दिब्रिटो यांचे अनुभवविश्व वसईतील एका चर्चपासून सुरू झाले होते. परंतु देश-विदेशातील भटकंतीने ते अधिक समृद्ध झाले होते. त्यांना अनेक वृत्ती प्रवृत्तीची माणसे भेटली, अनेक चांगले वाईट अनुभव त्यांच्या गाठीशी होते. शिवाय त्यांचा वाचनाचा आवाका संत साहित्यापासून पाश्चात्य साहित्यापर्यंत विस्तृत होता. सहृदयी स्वभाव आणि धर्मगुरू असण्यातून त्यांच्या आचरणात आलेल्या संवेदनशीलतेमुळे त्यांनी आपल्याला भेटलेली माणसे, आलेले अनुभव आणि वाचलेल्या गोष्टी त्यांच्या साहित्याचा भाग बनल्या आहेत. ‘गोतावळा’ या संग्रहातून त्यांचे हे अनुभव कथन ललित स्वरूपात आले आहे. त्यामध्ये ‘आंधळं प्रेम’ या कहाणीत जर्मनीमधील एकमेकांतील प्रकाशाचा शोध लागलेल्या अंध दांपत्याची गोष्ट आहे. तर ‘भीतीची सावली’ या कथेतून आयुष्याच्या प्रत्येक वळणावर भीती आपला पाठलाग कसा करत असते याची कहाणी आहे. तर ‘जिलेबीच्या एका पुड्यासाठी’ या कथेमधून दारिद्र्याचे चटके किती दाहक असतात हे त्यांनी सांगितले आहे.

थोडक्यात या संग्रहातून देश विदेशातील भ्रमंती दरम्यानच्या आठवणी कथन करताना त्यांनी भवतालच्या सत्यकथांनाच आपल्या साहित्याचा विषय बनवले आहे. त्यांनी आपल्या ललित लेखनातून माझिया जातीचा मज भेट कुणी, रात्रंदिन आम्हां युद्धाचा प्रसंग, प्रयत्ने वाळूचे कण रगडिता तेलही गळे आशा अनेक संत वाङ्मयातील सुभाषितांचा वापर केला आहे. यातून त्यांच्यावर संत साहित्याचे किती खोल संस्कार होते हेच लक्षात येते.

‘बायबल’ हा जगातील हजारहून अधिक भाषांमध्ये अनुवादित झालेला ग्रंथ आहे. जगातील असंख्य महामानवांनी या ग्रंथातून प्रेरणा घेतल्याचे आपण पाहतोच. भूमीच्या, धर्माच्या, काळाच्या आणि संस्कृतीच्या सीमा पार करून या ग्रंथाने आपले प्रभावक्षेत्र निश्चित केले आहे. अशा ग्रंथाचे पुरते ज्ञान मराठी वाचकांना व्हावे या प्रामाणिक इच्छेने आणि धर्मोपदेशकाच्या भूमिकेतून फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो यांनी ‘सुबोध बायबल (नवा व जुना करार)’ हा ग्रंथ लिहिला. हा ग्रंथ म्हणजे संपूर्ण बायबलचे मराठीत रूपांतर आहे. अपरिचित धार्मिक भाषा आणि परकीय संस्कृतीच्या वर्णनामुळे बायबलच्या वाचनात जो अडसर ठरत होता तो अडसर या ग्रंथाच्या निमित्ताने दिब्रिटो यांनी दूर केला आहे. या ग्रंथाच्या निमित्ताने त्यांनी दोन विभिन्न समाज, भाषा, धर्म आणि संस्कृती यांच्यामध्ये सेतू बांधण्याची काम केले आहे. या ग्रंथाला २०१४ सालचा साहित्य अकादमीचा सर्वोत्तम मराठी अनुवादाचा पुरस्कार मिळाला. ‘सृजनाचा मळा’ हे त्यांचे गद्यकाव्य आहे. निसर्गाच्या सृजनशक्तीला केंद्रभागी ठेवून लिहिलेले हे काव्य माणसाच्या आणि निसर्गत्वाच्या रिते होण्यातच नव्याने भरण्याच्या शक्यता सामावलेल्या असतात हे तत्त्व स्थापित करताना दिसते.

साहित्यिक म्हणून दिलेल्या योगदानाबरोबर त्यांच्या जीवनातील दुसरा महत्त्वाचा अंक म्हणजे त्यांनी हरित वसईसाठी उभा केलेला लढा. त्यांनी ‘हरित वसई संरक्षण समिती’च्या माध्यमातून वसईतील पर्यावरण रक्षणाची चळवळ उभी केली. ही चळवळ त्यांनी केलेल्या

आध्यात्मिक आणि वाङ्मयीन कार्यपेक्षा वेगळी होती. या ठिकाणी त्यांचा संघर्ष धनदांड्या माफिया शक्तींशी होता. सौम्य स्वभावाच्या दिब्रिटो यांच्या या रस्त्यावरील संघर्षाला तळागाळातील लोकांची व महिलांचीदेखील साथ लाभली. त्यामुळे त्यांना वसई बचाव आंदोलन यशस्वी करता आले. या लढाईत निर्भयपणे क्रुसावर चढलेल्या येशूच्या जीवनगाथेतून, डेव्हिड-गोलिएथच्या कथेतील डेव्हिड आणि भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीतील महात्मा गांधी यांच्याकडून त्यांना लढण्याची प्रेरणा मिळाली. त्यांनी उभे केलेले हिरव्या वसईचे, भ्रष्टाचार निर्मूलनाचे आणि सामाजिक न्यायाचे आंदोलन म्हणजे त्यांच्या आयुष्यातील महत्त्वाचा भाग आहे. या आंदोलनाबद्दल ते आपल्या आत्मकथेत एका ठिकाणी म्हणतात, “आपण एकत्र लढलो लढता लढता घडत गेलो. आपण आपल्यापरीने मूठभर मीठ उचलले आणि एका साम्राज्याचा पाया खचला. कार्यकर्त्यांनो ही तुमची मर्दुमकी. तुम्हाला माझे लाख सलाम.” गांधीवादाच्या प्रेरणेतून उभा केलेल्या या चळवळीचे संपूर्ण श्रेय ते चळवळीसाठी झटलेल्या कार्यकर्त्यांना देतात. लोकांच्या एकत्र येण्यावर आणि समूहाच्या शक्तीवर विश्वास असणारे फादर फ्रान्सिस दिब्रिटो हे कोणत्याही लढ्यातील कार्यकर्त्यांचे महत्त्व चांगलेच जाणून होते. ते त्यांच्याबद्दल आदरभाव बाळगत होते. त्यांनी जीवनभर व्यवस्थेशी लढा दिला. या लढ्याच्या निमित्ताने त्यांचे अनेक शत्रूही निर्माण झाले. प्रसंगी त्यांनी काही लोकांसाठी माफियासारखे कठोर शब्दही वापरले. परंतु कोणाबद्दलही वैयक्तिक वैरभाव बाळगला नाही. कुणाचा द्वेष केला नाही. कुणाचा वैयक्तिक द्वेष करावा लागणे म्हणजे त्यांना आपला पराभव झाल्यासारखे वाटत असे. उलट माणुसकीसंगे शत्रुत्व पत्करलेल्या शक्तींच्या परिवर्तनासाठी त्यांनी प्रार्थना केली. माणूस वाईट नसतो, तो बदलू शकतो या गोष्टीवर त्यांची श्रद्धा होती. माणसाला शत्रुत्वाने नव्हे तर प्रेमाने जिंकता येते, ही येशूशी शिकवण त्यांनी आपल्या जीवनातही उतरवली होती.